

Adam Wąs, Anna Kłoczko-Gajewska

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Kształcenie na życzenie – pierwsze refleksje na temat internetowego systemu wyboru przedmiotów na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW

Wstęp

Wprowadzenie w życie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia z dnia 12 lipca 2007 roku spowodowało konieczność zmiany planu studiów na wielu uczelniach wyższych. Zgodnie z rozporządzeniem plan studiów „powinien umożliwiać studentowi wybór treści kształcenia w wymiarze nie mniejszym niż 30% godzin zajęć”. Odpowiednie modyfikacje wprowadzono również na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW, już w roku akademickim 2008/09. Wynikające z tego zmiany w sposobie wyboru przedmiotów dały studentom większą możliwość oddziaływania na realizowany program. Niniejszy artykuł opisuje zasady działania systemu przyjętego na WNE, wyniki wyboru przedmiotów na rok akademicki 2009/10 i rezultaty badania ankietowego przeprowadzonego wśród 566 studentów dotyczącego źródeł informacji o nowej ofercie przedmiotów, motywów, jakimi kierowali się przy ich wyborze oraz oceny zaproponowanej oferty przedmiotów.

Opis systemu wyboru przedmiotów

Na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW wdrożony został internetowy system zgłoszeń na przedmioty do wyboru. Systemem zostali objęci studenci 2 i 3 roku studiów I stopnia oraz 2 roku studiów II stopnia. Wykładowcy prowadzący dotychczas zajęcia dydaktyczne na Wydziale zostali poproszeni o przygotowanie oferty przedmiotów do wyboru w formie jednostronicowych sylabusów. Tematyka proponowanych przedmiotów z założenia powinna wykraczać poza

obowiązkowy program studiów. Każdy zgłoszony sylabus został przypisany przez autora do określonego rodzaju, kierunku (dla studiów I stopnia) lub specjalności (dla studiów II stopnia) i semestru studiów. Łącznie zostało zgłoszonych 446 przedmiotów. Liczbę zgłoszonych przedmiotów przedstawia tabela 1.

Pełna oferta przedmiotów została udostępniona studentom na stronach internetowych WNE (http://wne.sggw.pl/?q=dzialalnosc_dydaktyczna/przedmioty_do_wyboru).

Tabela 1

Liczba oferowanych na WNE przedmiotów do wyboru w podziale na rodzaj i kierunki studiów (rok 2009/10)

Rodzaj studiów	Kierunek studiów	3 semestr	4 semestr	5 semestr	6 semestr
I stopień	Ekonomia	15	15	15	14
	Finanse i Rachunkowość	9	7	7	10
	Logistyka	15	10	13	18
	Zarządzanie	13	12	10	12
	RAZEM	52	44	45	54
				Specjalność	
II stopień	Ekonomia	17	12	Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw	
		6	8	Ekonomika sektora publicznego	
		8	10	Gospodarka turystyczna	
		10	8	Międzynarodowe stosunki gospodarcze	
		9	9	Organizacja i ekonomika agrobiznesu	
	Finanse i Rachunkowość	10	9	Bankowość	
		7	7	Finanse publiczne	
		5	5	Inżynieria finansowa	
		7	6	Rachunkowość i finanse przedsiębiorstw	
		11	4	Ubezpieczenia	
	Zarządzanie	5	4	Zarządzanie edukacją i doradztwem	
		16	15	Zarządzanie i marketing w przedsiębiorstwie	
		12	13	Zarządzanie i marketing w turystyce	
		8	10	Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym	

Studenci dokonywali wyboru za pośrednictwem strony internetowej. Wybór przebiegał zgodnie z następującymi założeniami:

- Każdy student był zobowiązany do wyboru 10 przedmiotów na dwa semestry roku akademickiego 2009/10, po 5 dla każdego z semestrów,
- Przedmioty dla każdego kierunku/specjalności zostały podzielone na kierunkowe (przypisane przez autora sylabusu do danego kierunku/specjalności) i opcjonalne (pozostałe przedmioty na dany semestr),
- Wybrane w ramach każdego z semestrów przedmioty powinny spełniać następujące kryteria:
  - wybrane powinny zostać co najmniej 3 (maksimum 5) przedmioty z listy przedmiotów kierunkowych lub specjalnościowych (II stopień);
  - wybrane mogą zostać maksymalnie 2 przedmioty opcjonalne, na które składają się przedmioty do wyboru oferowane dla innych kierunków lub specjalności.
- Każdemu wybranemu przedmiotowi student przypisuje wagę określającą rangę przedmiotu (1 – przedmiot najważniejszy, 5 – przedmiot najmniej ważny).

Wybór przedmiotów odbywa się w dwóch rundach.

W pierwszej rundzie studenci dokonują wyboru spośród wszystkich oferowanych dla właściwego im semestru przedmiotów zgodnie z listami zamieszczonymi na stronie internetowej. Każdy student loguje się do systemu używając nr albumu i unikatowego hasła wygenerowanego na podstawie nr PESEL.

Po zakończeniu pierwszej rundy sporządzony zostaje ranking przedmiotów, w oparciu o który Komisja Dydaktyczna WNE ustala listę przedmiotów do realizacji w obydwu semestrach roku akademickiego (realizowane są tylko przedmioty, na które zapisała się minimalna wymagana liczba studentów). W przypadku bardzo dużego zainteresowania poszczególnymi przedmiotami, w celu zachowania optymalnej liczebności studentów w grupie zajęć, możliwe jest podjęcie decyzji o utworzeniu dodatkowych grup lub ograniczeniu – na podstawie średniej ocen za ostatni semestr – liczby studentów zapisanych na dane zajęcia.

Poszczególne przedmioty nie mają na stałe przypisanych terminów prowadzenia zajęć. Na potrzeby realizacji przedmiotów do wyboru zarezerwowano w tygodniowym planie zajęć dla każdego rodzaju i semestru studiów po dwa sześciogodzinne bloki, w taki sposób, aby studenci danego semestru studiujący na różnych kierunkach/specjalnościach mogli uczestniczyć zarówno w przedmiotach kierunkowych (przygotowanych z myślą o ich kierunku/specjalności) jak i opcjonalnych (przygotowanych dla innych kierunków/specjalności). Przyjęcie takiej zasady umożliwi elastyczne kształtowanie programu studiów przez każdego studenta, który może uzupełniać swój program zajęć o przedmioty spoza jego kierunku studiów. Stwarza to możliwość wystąpienia sytuacji, w której

student nie będzie mógł zrealizować wybranych w pierwszej rundzie przedmiotów ze względu na uruchomienie dwóch wybranych przedmiotów w tym samym czasie. W celu ograniczenia takich problemów głównym kryterium przy układaniu planu zajęć jest liczba studentów zapisanych na dane przedmioty w trakcie pierwszej rundy; podczas ustalania siatek godzinowych dokłada się starań, aby przedmioty o najliczniejszych grupach dla tego samego kierunku i zbliżone tematycznie były realizowane w różnych godzinach. W przypadku, gdy dwa lub więcej przedmiotów wybranych przez studenta zostanie zaplanowanych w tym samym czasie, student jest zapisywany na przedmiot, któremu nadał najwyższą wagę.

Dla wszystkich studentów, którzy w wyniku pierwszej rundy nie zostali zapisani na 5 przedmiotów, uruchamiana jest druga runda wyboru, w której na podobnych zasadach, za pośrednictwem strony internetowej studenci wybierają brakujące przedmioty. Runda druga odbywa się dwukrotnie: oddzielnie dla semestru zimowego i letniego. Bezpośrednio po rundzie pierwszej przeprowadzana jest runda druga dla przedmiotów przeznaczonych do realizacji w semestrze zimowym, natomiast runda przedmiotów przeznaczonych do realizacji w semestrze letnim odbywa się w połowie semestru zimowego. Ponieważ podczas drugiej rundy wyboru terminy prowadzenia poszczególnych zajęć są znane, wybór oferowany studentom jest zawężony do przedmiotów odbywających się w terminach, w których nie są oni zapisani na przedmioty, wybrane w pierwszej rundzie.

W obydwu rundach w przypadku przekroczenia maksymalnej liczebności grupy o kolejności zapisywania decyduje średnia za ostatni okres studiów, przy czym pierwszeństwo mają studenci, dla których dany przedmiot jest przedmiotem kierunkowym.

Taki sposób przeprowadzenia wyboru przedmiotów zapewnia zapisanie znakomitej większości studentów na komplet pięciu przedmiotów. Studenci, którym nie udało się zapisać na przedmioty za pośrednictwem strony internetowej (np. nie zalogowali się do systemu, mieli zaległości w zaliczeniach w momencie przeprowadzania wyboru itp.) indywidualnie uzupełniają wybór w odpowiednich dziekanatach w ramach dostępnych miejsc.

Wyniki wyborów

System zgłoszeń na przedmioty do wyboru działa na takiej samej zasadzie na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. W dalszej części artykułu, w celu ograniczenia ilości prezentowanych danych, przedstawiona zostanie analiza wyników wyboru i opinii studentów studiów stacjonarnych.

W maju 2009 roku rozpoczęła się pierwsza runda wyboru przedmiotów na rok akademicki 2009/10. Do wyboru przedmiotów zostało zaproszonych 1138 studentów studiów stacjonarnych. W pierwszej rundzie udział wzięło 92,9% osób uprawnionych do wyboru przedmiotów. Szczegółowe dane z podziałem na semestry i kierunki studiów odnośnie liczby studentów uprawnionych do wyboru oraz odsetka tych, którzy z tego prawa skorzystali w pierwszej rundzie przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Liczba studentów uprawnionych do wyboru przedmiotów i odsetek biorących udział w pierwszej rundzie wyboru (rok 2009/10)

Rodzaj i rok studiów	Studenci	Kierunek studiów				Ogółem
		ekonomia	finanse i rachunkowość	logistyka	zarządzanie	
I stopnia 1 rok	uprawnieni do wyboru	111	104	109	97	421
(wybór na 3 i 4 semestr)	wybierający w I rundzie [%]	95,5%	95,2%	95,4%	97,9%	96,0%
I stopnia 2 rok	uprawnieni do wyboru	107	108	94	103	412
(wybór na 5 i 6 semestr)	wybierający w I rundzie [%]	97,2%	95,4%	80,9%	84,5%	89,8%
II stopnia 1 rok	uprawnieni do wyboru	98	99	0	108	305
(wybór na 3 i 4 semestr)	wybierający w I rundzie [%]	88,8%	94,9%	0,0%	92,6%	92,1%
Ogółem	uprawnieni do wyboru	316	311	203	308	1138
	wybierający w I rundzie [%]	94,0%	95,2%	88,7%	91,6%	92,7%

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o dane przekazane przez dziekanaty i wyniki I rundy wyboru przedmiotów.

Na podstawie wyników pierwszej rundy działania systemu zgłoszeń na rok akademicki 2009/10 ustalono rankingi przedmiotów. Tabele 3 i 4 przedstawiają zestawienie przedmiotów cieszących się największym zainteresowaniem studentów. Dodatkowo w zestawieniu ujęto przedmioty, które uzyskały najwięcej zgłoszeń studentów spoza kierunków, do których były przypisane.

Wśród przedstawionych przedmiotów zdecydowanie wyróżniają się „ABC tworzenia firmy” oraz „Public relations”, które zostały wybrane przez największą liczbę studentów, jednak szczególną uwagę zwraca fakt, że przedmioty te podob-

Tabela 3

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach I stopnia (rok 2009/10)

Przedmiot kierunkowy dla kierunku:	Nazwa przedmiotu	Liczba wyborów studentów z kierunku	Liczba wyborów studentów spoza kierunku	Razem liczba wyborów	Miejsce wg liczby wyborów ogółem	Miejsce wg liczby wyborów spoza kierunku
Licencjat 3 semestr (zimowy)						
Ekonomia	ABC tworzenia firmy	85	181	266	1	1
Finanse	Rachunkowość bankowa	92	24	116	2	7
Ekonomia	Zarządzanie zasobami ludzkimi	57	35	92	3	5
Ekonomia	Rynek usług publicznych	20	53	73	7	2
Finanse	E-biznes	30	47	77	6	3
Licencjat 4 semestr (letni)						
Ekonomia	Public relations	48	117	165	1	1
Finanse	Budowanie lojalności klientów bankowych	85	14	99	2	12
Logistyka	Układy i systemy logistyczne	94	3	97	3	24
Ekonomia	Działalność zawodowa na rynku nieruchomości	41	46	87	6	2
Ekonomia	Finanse międzynarodowe	50	42	92	4	3
Licencjat 5 semestr (zimowy)						
Ekonomia	Handel elektroniczny	56	77	133	1	1
Finanse	Negocjacje w biznesie	60	58	118	2	2
Zarządzanie	Marketing internetowy	62	47	109	3	4
Ekonomia	Sztuka występów publicznych	13	49	62	8	3
Licencjat 6 semestr (letni)						
Ekonomia	Strategie inwestowania na rynku papierów wartościowych	62	58	120	1	1
Ekonomia	Podstawy doradztwa finansowego	67	32	99	2	3
Finanse	Rachunkowość małych firm	77	11	88	3	16
Zarządzanie	Obciążenia podatkowe i ubezpieczeniowe przedsiębiorstw	24	35	59	11	2

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o wyniki I rundy wyboru przedmiotów.

Tabela 4

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach II stopnia (rok 2009/10)

Przedmiot kierunkowy dla specjalności:	Nazwa przedmiotu	Liczba wyborów studentów ze specjalności	Liczba wyborów studentów spoza specjalności	Razem liczba wyborów	Miejsce wg liczby wyborów ogółem	Miejsce wg liczby wyborów spoza specjalności
Magisterskie 3 semestr (zimowy)						
RFP*	Małe i średnie przedsiębiorstwa w UE	54	11	65	1	9
RFP	Metody przewidywania upadłości przedsiębiorstw	50	10	60	2	10
INF	Giełda papierów wartościowych	18	32	50	3	1
ZMP	Strategie promocji	44	4	48	4	16
BNK	Rachunkowość bankowa II	0	24	24	19	2
EOP	Fundusze i projekty europejskie dla przedsiębiorstw	19	21	40	6	3
GTR	Automarketing		17	17	30	4
Magisterskie 4- semestr (letni)						
RFP	Zarządzanie przez wartość dla właścicieli	68	6	74	1	20
RFP	Nadzór bankowy i stabilność instytucji finansowych	66	7	73	2	18
EOP	Biznes plan	25	18	43	3	6
RFP	Rachunkowość podatkowa	36	5	41	4	21
BNK	Ryzyko operacyjne w banku	0	38	38	6	1
ZED	Etykieta menedżerska	15	23	38	7	2
ZRL	Marketing polityczny	0	23	23	21	3
ZMP	Ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstw	18	21	39	5	4

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o wyniki I rundy wyboru przedmiotów.

*RFP- Rachunkowość i finanse przedsiębiorstw, INF – Inżynieria finansowa, ZMP – Zarządzanie i marketing w przedsiębiorstwie, BNK – Bankowość, EOP – Ekonomia i Organizacja Przedsiębiorstw, GTR – Gospodarka Turystyczna, ZED – Zarządzanie edukacją i doradztwem, ZRL – Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym.

nie jak „Handel elektroniczny” czy „Strategie inwestowania na rynku papierów wartościowych” w dużej mierze zawdzięczają swoją pozycję studentom spoza kierunku, do którego zostały przypisane. Daje to podstawy do stwierdzenia, że system spełnia swoje podstawowe zadanie – umożliwienie studentom poszerzenia programu studiów o przedmioty wykraczające poza ramy kierunku.

W szczególnych przypadkach system umożliwi realizację przedmiotów, które w klasycznym ujęciu (osobny zestaw przedmiotów dla każdego kierunku) miałyby niewielkie szanse na realizację. Jako przykład można by podać przedmiot „Sztuka wystąpień publicznych”, który otrzymał 13 głosów od studentów z kierunku ekonomia i 49 głosów z 3 pozostałych kierunków.

Oczywiście nie sposób przedstawić tutaj wszystkich przedmiotów specjalistycznych, które cieszyły się dużym zainteresowaniem studentów z kierunków, na których zostały zgłoszone. Można tu wymienić „Układy i systemy logistyczne”, „Rachunkowość bankową” czy „Budowanie lojalności klientów bankowych”. Należy jednak zaznaczyć, iż nawet na tak specjalistyczne przedmioty zgłosili się studenci spoza kierunków, do których zostały one przypisane.

W przypadku studiów magisterskich można zaobserwować podobne zależności jak w przypadku omówionych wcześniej studiów licencjackich. Nie sposób nie zauważyć, że ze względu na liczbę uruchomionych specjalności, a co za tym idzie liczbę oferowanych przedmiotów, na jeden przedmiot przypada znacznie mniej studentów. Jednocześnie charakter studiów magisterskich wymusza mniejszą, w stosunku do studiów licencjackich, liczebność grup.

Szczególnymi przypadkami jakie można zaobserwować w powyższym zestawieniu są wybrane przez studentów przedmioty przypisane do specjalności, które nie zostały w danym roku uruchomione (na WNE specjalności prowadzone w ramach studiów II stopnia wybierane są co roku przez studentów). Przedmioty takie jak „Rachunkowość bankowa II”, „Ryzyko operacyjne w banku” czy „Marketing polityczny” zostały wybrane głosami studentów innych specjalności. Świadczy to o rozległych zainteresowaniach studentów, wykraczających poza ramy jednej specjalności.

Opinie studentów

W celu poznania motywów, jakimi kierowali się studenci przy wyborze przedmiotów, źródeł informacji o ofercie, z jakich korzystali oraz uzyskania opinii o systemie wyboru i zaproponowanych przedmiotach przeprowadzono badania ankietowe wśród studentów uprawnionych do głosowania. Badanie było anonimowe i zostało przeprowadzone po pierwszej rundzie wyboru przedmiotów, w formie ankiety audytoryjnej podczas wykładów prowadzonych dla studentów

objętych systemem. Łącznie udało się uzyskać opinie 566 studentów, co stanowi 50,3% populacji uprawnionej do wyboru przedmiotów. Mimo niezachowania proporcji studentów poszczególnych kierunków w badanej próbie liczba zebranych ankiet (tab. 5) wydaje się być wystarczająca do przeprowadzenia analizy z zastosowaniem metod statystycznych.

Tabela 5

Liczba studentów, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym

Rodzaj studiów	Kierunek studiów				Ogółem
	ekonomia	finanse i rachunkowość	logistyka	zarządzanie	
Stacjonarne I stopnia	133	102	128	49	412
Stacjonarne II stopnia	20	96	–*	38	154
Ogółem	153	198	128	87	566

Źródło: Badania własne.

* na WNE nie są prowadzone studia II stopnia na kierunku Logistyka

Źródła wiedzy o ofercie i motywy wyboru

W przeprowadzonej ankiecie zawarto pytania półotwarte dotyczące źródeł informacji o ofercie przedmiotów oraz motywów branych pod uwagę przy wyborze przedmiotów. Do każdej odpowiedzi przyporządkowano skalę pięciostopniową. Wyniki badania źródeł wiedzy o oferowanych przedmiotach przedstawiono w tabeli 6, natomiast tabela 7 przedstawia główne motywy przyświecające studentom przy wyborze przedmiotów.

Jako najważniejsze źródło wiadomości o oferowanych przedmiotach studenci wskazywali zamieszczone na stronie internetowej sylabusy. Świadczy o tym zarówno najwyższa średnia jak i wysoki odsetek odpowiedzi wskazujących, że to źródło informacji było ważne lub bardzo ważne (razem 75%). W drugiej kolejności studenci korzystali z wiedzy koleżanek i kolegów z rocznika. Dla prawie połowy ankietowanych było to ważne lub bardzo ważne źródło. Nieco dziwne może wydawać się relatywnie niskie znaczenie opinii starszych studentów. Może ono wynikać ze stosunkowo krótkiej historii funkcjonowania systemu. Należy jednak zaznaczyć iż odsetek studentów, dla których starsi koledzy stanowią ważne i bardzo ważne źródło informacji jest zbliżony do odsetka osób wskazujących kolegów z rocznika. Najmniej istotne dla studentów są informacje uzyskiwane od wykładowcy. Dla prawie 60% badanych studentów prowadzący nie stanowi cennego źródła wiedzy o wybieranym przedmiocie.

Tabela 6

Znaczenie źródeł wiedzy o ofercie przedmiotów do wyboru

Źródło informacji	1 – nieważne	2	3	4	5 – bardzo ważne	Brak odpowiedzi	Średnia
Lektura opisów przedmiotów na stronie internetowej wydziału	3%	6%	15%	36%	39%	1%	3,93
Informacje od koleżanek i kolegów z rocznika	8%	15%	28%	32%	16%	1%	3,28
Informacje od starszych studentów	18%	15%	17%	26%	22%	2%	3,03
Informacje od prowadzącego zajęcia	31%	28%	19%	12%	5%	5%	2,52

Źródło: Badania własne.

Tabela 7

Motywy wyboru przedmiotów przez studentów

Motywy wyboru przedmiotów	1 – mało istotne	2	3	4	5 – bardzo istotne	Brak odpowiedzi	Średnia
Program zgodny z profilem/ścieżką studiów	1%	6%	18%	37%	36%	4%	4,05
Chęć rozszerzenia lub pogłębienia wiedzy	1%	3%	17%	39%	38%	1%	4,12
Opinia o osobie prowadzącej przedmiot	4%	10%	19%	35%	30%	2%	3,79
Namowa ze strony innych studentów	18%	25%	31%	21%	3%	3%	2,65
Opinia, że zajęcia prowadzone są na wysokim poziomie	6%	13%	28%	33%	16%	4%	3,41
Szansa na bezproblemowe uzyskanie zaliczenia	8%	15%	31%	25%	21%	1%	3,36
Przydatność do rozwoju zawodowego	1%	2%	11%	36%	48%	2%	4,31
Ze względu na brak innych możliwości	35%	27%	21%	7%	2%	8%	2,07

Źródło: Badania własne.

Średnie wartości odpowiedzi dla poszczególnych rodzajów studiów i kierunków przetestowano przy użyciu analizy wariancji i współczynnika eta. Testy wykazały brak istotnych statystycznie różnic pomiędzy rodzajami studiów w kwestii wagi poszczególnych źródeł informacji. Natomiast w przypadku podziału na kierunki różnice między średnimi wystąpiły wyłącznie w odpowiedzi dotyczącej informacji od prowadzącego. Na obu stopniach studiów różnice były istotne na poziomie 0,01, ale przynależność do danego kierunku tłumaczyła tylko 3% zmienności wśród studentów I stopnia oraz 8% wśród studentów II stopnia.

Na podstawie odpowiedzi na postawione w ankiecie pytanie można zauważyć, że wybierając przedmioty studenci w pierwszym rzędzie kierują się przydatnością zdobytej wiedzy w przyszłej pracy zawodowej. Znacząca większość (84%) wskazała ten motyw jako istotny lub bardzo istotny dla wyboru przedmiotu. Na kolejnych miejscach z nieznacznie niższymi wynikami znajdują się motywy wskazujące na chęć pogłębienia wiedzy i zgodność przedmiotu z wybranym profilem studiów. Opinia o wykładowcy jako motyw wyboru przedmiotów znalazła się dopiero na czwartym miejscu, niemniej nadal dla ponad 65% badanych studentów stanowi ona istotny lub bardzo istotny czynnik wyboru przedmiotu. W dalszej kolejności studenci wskazują na poziom prowadzonych zajęć (przy czym tylko dla połowy ankietowanych ma on istotny wpływ na podjęcie decyzji) oraz łatwość uzyskania zaliczenia. Przeprowadzona analiza siły związku między odpowiedziami na ostatnie dwa pytania wskazuje na istnienie istotnej statystycznie (na poziomie 0,05), chociaż słabej zależności pomiędzy zwracaniem uwagi na łatwość zaliczenia oraz wysoki poziom zajęć, (współczynnik korelacji Tau-b Kendalla wyniósł 0,07).

Przeciętnie najmniej znaczącym czynnikiem była namowa ze strony innych studentów. Jednak należy zaznaczyć, iż taki motyw jest ważny dla 24% badanych studentów. Ostatnia pozycja odpowiedzi „ze względu na brak innych możliwości” pozytywnie świadczy o przedstawionej ofercie przedmiotów, gdyż tylko w 9% odpowiedzi studenci wskazali, iż ograniczona oferta przedmiotów istotnie wpłynęła na ich wybór. W szczególności dotyczyło to studentów finansów i rachunkowości, gdzie czynnik ten wpływał na wybór w znacznie większym stopniu, niż na pozostałych kierunkach (studia I stopnia – 12%, studia II stopnia – 15%). Odpowiadając na pytanie dotyczące motywów wyboru przedmiotów 45 studentów oprócz zadeklarowania ważności motywów zasugerowanych przez twórców ankiety dopisało własne motywy wyboru przedmiotów. Duża różnorodność podawanych odpowiedzi w znaczącym stopniu utrudnia przeprowadzenie szczegółowej analizy ilościowej. Można jednak zauważyć wpływ znajomości osoby prowadzącej zajęcia, sposobu ich zaliczenia oraz zainteresowań studentów.

Przeprowadzona analiza równości średnich w poszczególnych grupach wskazała brak istotnych różnic pomiędzy uczestnikami studiów I i II stopnia (bez podziału na kierunki). W ramach studiów I stopnia zaobserwowano istotne statystycznie różnice (na poziomie 0,01) pomiędzy kierunkami w przypadku odpowiedzi na pytanie jak istotna podczas wybierania przedmiotów była opinia o prowadzącym oraz jak istotny był wysoki poziom zajęć. Przynależność do kierunku studiów w obu przypadkach tłumaczyła około 4% zmienności. Wśród słuchaczy studiów II stopnia nieco więcej, bo 7% różnicy w odpowiedziach na pytanie jak istotna była szansa na bezproblemowe uzyskanie zaliczenia wynikało z kierunku studiów. Najwyższą wagę do tego motywu przywiązywali studenci ekonomii (3,95), a najniższą rachunkowości i finansów (3,01).

Ocena oferty przedmiotów przez studentów

Podobnie jak w przypadku poprzednich pytań, do oceny oferty przedmiotów do wyboru posłużono się skalą pięciostopniową, na której studenci określali swoją opinię dotyczącą liczby i zakresu tematycznego zaproponowanych przedmiotów. Tabela 8. przedstawia ogólną ocenę jakości oferty przedmiotów (1 – bardzo zła; 5 – bardzo dobra) oraz opinie dotyczące liczby zaproponowanych przedmiotów (1-zdecydowanie za mało, 5 – zdecydowanie za dużo).

Oceny ogólnej jakości oferty wskazują, że studenci pozytywnie ocenili zaproponowane przedmioty, jakkolwiek istnieją jeszcze niedociągnięcia i braki, które można poprawić. Biorąc pod uwagę, iż oferta była przygotowywana w oparciu o wiedzę i doświadczenie samych wykładowców, bez uprzedniego badania preferencji studentów w tym zakresie, wynik należy uznać za satysfakcjonujący.

Analiza średnich grupowych dla pytania o ogólną ocenę jakości oferty przedmiotów do wyboru nie wykazała różnic pomiędzy uczestnikami studiów I i II stopnia (bez podziału na kierunki). Jednak analiza poszczególnych kierunków wykazała różnice ocen. Na studiach I stopnia średnia ocena wahała się od 3,17 na kierunku finanse i rachunkowość do 3,56 na kierunku logistyka. Różnica była istotna statystycznie na poziomie 0,01, chociaż siła związku była niewielka (miara eta wykazała, że zaledwie 4% różnicy średnich można wyjaśnić przynależnością do poszczególnych kierunków). Na studiach II stopnia średnie wahały się od 3,33 na kierunku finanse i rachunkowość do 3,78 na zarządzaniu. Różnica była istotna statystycznie, a przynależność do kierunku tłumaczyła 7% wariacji oceny jakości oferty.

Odpowiedzi na pytania o ilość zaproponowanych przedmiotów wskazują na generalną akceptację oferty. Nie sposób jednak nie zauważyć pewnych prawid-

Tabela 8

Ogólna ocena jakości oferty i liczby przedmiotów do wyboru

Rodzaj studiów	Kierunek studiów	Ogólna ocena jakości oferty przedmiotów do wyboru	Liczba przedmiotów			
			ogółem	kierunkowych	ogólnokształcących	pogłębiających wąskie dziedziny wiedzy
I stopnia	ekonomia	3,38	3,26	2,83	3,35	2,83
	finanse i rachunkowość	3,17	3,11	1,88	3,23	2,65
	zarządzanie	3,32	3,24	2,59	3,12	2,82
	logistyka	3,56	3,34	2,84	3,44	2,84
	ogółem	3,37	3,25	2,57	3,32	2,79
II stopnia	ekonomia	3,44	3,60	2,95	3,37	2,95
	finanse i rachunkowość	3,33	3,53	2,56	3,22	2,67
	zarządzanie	3,78	3,73	2,65	3,39	2,73
	ogółem	3,47	3,59	2,63	3,28	2,72

Źródło: Badania własne.

łowości. Na studiach licencjackich na kierunku finanse i rachunkowość studenci wskazali na zbyt małą liczbę przedmiotów kierunkowych. Biorąc pod uwagę przedstawioną ofertę (tab. 1) należy jednoznacznie uznać tę uwagę za słuszną. Kolejną prawidłowością jest niższa ocena liczby przedmiotów kierunkowych w stosunku do przedmiotów ogółem. Taka opinia odpowiada rzeczywistości i jasno wynika ze sposobu zaprojektowania systemu. Przy czterech kierunkach studiów na studiach I stopnia i 14 specjalnościach na studiach II stopnia liczba przedmiotów ogółem będzie zawsze znacząco wyższa od liczby przedmiotów kierunkowych. Dlatego też należy dążyć do osiągnięcia równowagi pomiędzy liczbą przedmiotów przypisanych do poszczególnych kierunków/specjalności tak, aby nie zwiększać nadmiernie ogólnej liczby przedmiotów jednocześnie zapewniając odpowiedni wybór w ramach kierunku.

Porównanie opinii dotyczącej liczby przedmiotów ogólnokształcących względem specjalistycznych wskazuje na pewien niedobór tych drugich. Przeglądając wyniki wyborów (tab. 3 i 4.) można zauważyć, iż wśród najpopularniejszych przedmiotów przeważają przedmioty specjalistyczne, dotyczące wąskiej dziedziny wiedzy czy konkretnej umiejętności np. „Rachunkowość bankowa”, „Marketing internetowy”, „Metody przewidywania upadłości przedsiębiorstw” czy „Biznesplan”. Potwierdza to zapotrzebowanie studentów na takie właśnie

przedmioty. Z drugiej strony analizując liczne przedmioty, które nie znalazły uznania w oczach studentów można jednoznacznie stwierdzić, iż nie brak wśród nich przedmiotów o specjalistycznych, pogłębiających wąskie dziedziny wiedzy bądź kształcących praktyczne umiejętności.

Skłania to do wniosku, iż w ofercie prawdopodobnie nie tyle brakuje przedmiotów specjalistycznych, co nie do końca odpowiadają one preferencjom studentów. Stąd uwagi o nadmiernej liczbie przedmiotów ogółem (niewybierane przedmioty specjalistyczne stanowią zbędny balast) i braku interesujących z punktu widzenia studentów przedmiotów specjalistycznych.

Analiza średnich grupowych dla pytania dotyczącego liczby oferowanych przedmiotów na studiach pierwszego stopnia wykazała różnice w ocenie liczby przedmiotów kierunkowych w zależności od kierunku studiów (średnie oceny zawierały się między 1,9 na kierunku finanse i rachunkowość a 2,8 na kierunkach ekonomia i logistyka). Studiowaniem na konkretnym kierunku można wytłumaczyć 16% zmienności odpowiedzi na to pytanie. Odpowiedzi na pozostałe pytania nie różniły się w sposób istotny. Wśród uczestników studiów II stopnia odpowiedzi na pytania dotyczące liczby oferowanych przedmiotów nie były istotnie zróżnicowane.

Podobnie jak w przypadku poprzednich pytań, w pytaniu dotyczącym zakresu oferty zaproponowano określone zagadnienia tematyczne w powiązaniu ze skalą pięciostopniową, co umożliwiło studentom na wskazanie zbyt dużej lub niedostatecznej liczby przedmiotów obejmujących dany zakres wiedzy. Również w przypadku tego pytania studenci mogli wskazywać na istotne ich zdaniem zagadnienia tematyczne nie ujęte w ankiecie. W tabeli 9 zestawiono opinie studentów dotyczące zakresu tematycznego zaproponowanych przedmiotów.

Na podstawie zebranych danych można wskazać asymetryczność udzielanych odpowiedzi. Występuje przewaga odpowiedzi wskazujących na zbyt dużą liczbę przedmiotów (odpowiedzi 4 i 5 – w sumie 33%) w stosunku do odpowiedzi wskazujących na niedobór przedmiotów o określonej tematyce (odpowiedzi 1 i 2 – w sumie 28% odpowiedzi).

Zdecydowanie na tle innych zagadnień wyróżniają się nauki przyrodnicze i rolnicze, 67% badanych wskazuje na zbyt dużą liczbę przedmiotów o tej tematyce. Na drugim biegunie widać wyraźnie zgłaszany przez studentów niedostatek (66% odpowiedzi) przedmiotów dostarczających wiadomości praktycznych. W nieco mniejszym stopniu ankietowani (40,8% odpowiedzi) zwrócili uwagę na niedostatek przedmiotów poszerzających horyzonty, nie związanych z kierunkiem studiów. W przypadku pozostałych poruszanych w pytaniu zagadnień rozkład udzielanych odpowiedzi był niemal symetryczny, a odpowiedzi skrajnych (1 i 5) udzieliło mniej niż 20% badanych. Na nieco pasywną postawę ankietowanych studentów wskazuje, że tylko 11 osób spośród ankietowanych (1,9%) wskazało na zagadnienia nie ujęte w ankiecie.

Tabela 9

Ogólna ocena zakresu tematycznego oferowanych przedmiotów

	liczba odpowiedzi łącznie	Udział odpowiedzi [%]							
		Udział ocen łącznie	Nauki przyrodnicze/ rolnicze	Metody ilościowe	Nauki społeczne	Ochrona środowiska	Wiedomości praktyczne	Zaawansowana wie- dza teoretyczna	Przedmioty posze- rzające horyzonty, nie związane z kierun- kiem studiów
1 - zdecydowanie za mało	366	9	3,9	4,6	4,4	6,2	26,9	5,1	13,6
2	752	19	4,8	12,7	13,3	16,4	39,4	19,1	27,2
3	1495	38	22,6	49,6	43,1	42,6	21,4	43,5	41,3
4	771	20	27,4	22,6	25,1	19,4	8,5	21,4	11,8
5- zdecydowanie za dużo	502	13	39,6	8,5	12,5	12,0	1,9	9,4	4,8
RAZEM	3886	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Badania własne.

Przeprowadzone badanie związku pomiędzy preferencjami studentów odnośnie zakresu tematyki oferowanych przedmiotów a kierunkiem i rodzajem studiów w większości wypadków nie wykazało statystycznie istotnych zależności, a nawet jeśli zależność była istotna, współczynnik korelacji przyjmował bardzo niskie wartości. Na tej podstawie przyjęto, iż badane preferencje studentów odnośnie tematyki oferowanych przedmiotów nie są zróżnicowane ze względu na kierunek i rodzaj studiów.

Poza pytaniami o charakterze zamkniętym w ankiecie pozostawiono studentom możliwość otwartego wyrażenia opinii i zasugerowania zmian. Z takiej możliwości skorzystało 94 ankietowanych. Uwagi te były bardzo zróżnicowane i w wielu przypadkach nie dotyczyły systemu przedmiotów do wyboru. Wśród powtarzających się wypowiedzi można było wyróżnić sugestie przeprowadzania wyboru przedmiotów na jeden semestr, postulaty likwidacji średniej jako kryterium zapisywania studentów na przedmioty o ograniczonej liczbie miejsc czy ustalenie planu zajęć jeszcze przed rozpoczęciem wyboru przedmiotów. Ponadto studenci postulowali szersze zmiany programu studiów jak np. zniesienie praktyk rolniczych lub zastąpienie ich praktykami „instytucjonalnymi” oraz wprowadzenie studiów magisterskich z zakresu logistyki.

Wnioski

Wprowadzenie nowych standardów kształcenia, w szczególności licznej oferty nowych przedmiotów i systemu ich wyboru na wydziale kształcącym w sumie blisko 4 tysiące studentów było ambitnym przedsięwzięciem. W rok po wprowadzeniu systemu, w którego przygotowanie włączyli się niemal wszyscy pracownicy prowadzący działalność dydaktyczną przygotowując 446 sylabusów, przyszedł czas na pierwszą weryfikację wdrożonego systemu. Bezpośredni użytkownicy systemu mieli możliwość wyrażenia swoich opinii na temat przedstawionego im rozwiązania. Jednocześnie przeprowadzone badanie miało dostarczyć informacji dotyczących motywów, jakimi się oni kierowali i źródeł informacji wykorzystywanych w procesie wyboru przedmiotów, w celu dalszych prac nad ulepszeniem systemu.

Przeprowadzone badania wskazały, że przy wyborze przedmiotów dużą rolę odgrywały motywy związane z planowanym rozwojem zawodowym i obranym tokiem studiów, a wśród źródeł informacji na temat oferowanych przedmiotów najistotniejsze są materiały umieszczane na stronie internetowej wydziału.

Ogólnie można stwierdzić, że system został oceniony pozytywnie, niemniej na podstawie zebranych opinii można wskazać konkretne kierunki zmian postulowane przez studentów. Mimo bardzo licznej oferty przedmiotów ogółem, w przypadku niektórych kierunków/specjalności i semestrów studiów wybór przedmiotów kierunkowych mógł być niesatysfakcjonujący.

Oferta przedmiotów specjalistycznych obejmujących wąski zakres wiedzy lub kształcących konkretne umiejętności praktyczne jest z punktu widzenia studentów zbyt uboga przy jednoczesnym nadmiarze pozostałych przedmiotów. Studenci szczególnie podkreślali zbyt duży udział przedmiotów o tematyce rolniczej i przyrodniczej. Można przypuszczać, iż nieakceptowana przez większość studentów część przedmiotów, zwłaszcza na studiach magisterskich, stanowi zbędny balast utrudniający wybór interesujących przedmiotów. Mając na uwadze lepsze dostosowanie oferty do potrzeb studentów należy rozważyć usuwanie z systemu przedmiotów osiągających niewielkie ilości głosów i zastępowanie ich nowymi, lepiej dostosowanymi do oczekiwań studentów.

Oczywiście należy pamiętać, że taki proces dostosowawczy ma pewne ograniczenia wynikające ze specyfiki wydziału oraz uczelni. Nie można bowiem oczekiwać od prowadzących, przygotowujących wartościowych zajęć z zakresu znacząco wykraczającego poza prowadzone przez nich prace badawcze, co przyszli studenci powinni rozważyć wybierając miejsce studiów.

Podsumowując należy dodać, iż ze względu na krótki okres funkcjonowania systemu i związany z tym brak doświadczeń, nie wszystkie efekty funkcjonowa-

nia systemu mogły się w pełni ujawnić. Dlatego też za godne rozważenia należy uznać przeprowadzenie podobnych badań w okresie najbliższych kilku lat.

Literatura

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki Dz.U. 2007 nr 164 poz. 1166 wydane dnia 2007-07-12

GÓRNIAK J. WACHNICKI J., „Pierwsze kroki w analizie danych – SPSS for Windows” SPSS Polska, Kraków 2008.

DOROSZEWICZ S., KOBYLŃSKA A. red. „Jakość w badaniach i dydaktyce szkół wyższych” SGH, Warszawa 2007.

Education at request – the first thoughts about the Internet system of selected subjects at Faculty of Economic Sciences of Warsaw University of Life Sciences – SGGW

Abstract

The paper aims at presenting students' perception of new subjects' selection system at Economic Faculty in Warsaw Agricultural University. The first part presents assumptions of new system and rules of choosing subjects. Then results of selection for the academic year 2009/10 are shown. Next part describes results of survey among 566 students of faculty on information sources, motives of subject selection, evaluation of the new teaching offer and proposition of changes.

